

ZA VIAC ASI NESTOJÍME

Ivan Kamenec

Pripúšťam, že pri čítaní odborných textov a esejí Romana Holeca som azda aj trochu neobjektívny, lebo považujem ich autora za špičkového odborníka, ktorý v mnohých smeroch prerastá naše domáce obzory a stáva sa historikom európskeho formátu, dôstojne reprezentujúcim našu vedeckú dejepisnú tvorbu v zahraničí. To sa však u nás málokedy odpúšťa...

Aj Holec, podobne ako ďalší dvaja slovenskí historici – zosnulý Lubomír Lipták a Dušan Kováč sú už takmer štvrtstoročie terčom primitívnych útokov zo strany nekvalifikovaných publicistov, údajne národných politikov, a čo je zvlášť znepokojujúce, aj niektorých kolegov – historikov. Tí s ním nepolemujú po stránke odbornej, ale vytýkajú mu, že je málo vlastenecký, lebo vraj výskum a interpretáciu dejín nerobí zo slovenského národného hľadiska, resp. podľa národnoštátnych potrieb Slovenskej republiky. Nehľadiac na to, že tieto vykonštruované kritériá sú vágne a v podstate nedefinovateľné, stávajú sa v rukách kritikov obľúbenou zbraňou, ktorou chcú degradovať príslušného autora. Mimochodom, podobné metódy sa často používali a hlavne zneužívali aj pred rokom 1989, keď na diskvalifikáciu stačilo obvinenie, že odborný text nevychádza z marxistických či triednych pozícií. To však vôbec neznamená, že texty Romana Holeca sú po každej stránke absolútne dokonalé a nekritizovateľné. Veď to by bolo proti princípom ich samého autora, ktorý kritiku a odbornú polemiku, namierenú aj do vlastných radov, pokladá za jeden z dôležitých prostriedkov zdravého vývoja slovenskej historiografie.

Domnievam sa, že o tom svedčí aj stručný text, ktorý odporúčam pre jeho dynamiku, otvorenosť a adresnosť publikovať v časopise *Kritika & Kontext*. Holec v ňom presne pomenoval viaceré závažné, jednak odborné, jednak a hlavne morálne problémy súčasnej (asi nielen) slovenskej historiografie. S jeho razantnými závermi, prirodzene, nebude a nemusí každý súhlasiť, no treba im priznať dávku odvahy hovoriť o citlivých veciach, ktoré sa dotýkajú nielen obce historikov, ale v podstate celej dnešnej slovenskej spoločnosti. Ideálne by bolo, ak by takéto a jemu podobné texty vyvolali aspoň konštruktívnu, nie nenávistnú polemiku.

RED LIGHT DISTRICT PO SLOVENSKY

Roman Holec

Na začiatku každoročného úvodu do štúdia histórie vysvetľujem študentom, prečo je história vedou, aké sú jej atribúty ako vedeckej disciplíny a kde sa nachádza jej miesto v systéme vied. Po tomto výklade nikdy nezabudnem pripomenúť, že existujú – vôbec nie periférne – názory, že história vlastne žiadnou vedou nie je, ale len obyčajnou literatúrou či naráciou. Tie najzlomyselnejšie stanoviská dokonca tvrdia, že nielenže nejde o žiadnu vedu, ale len o najobyčajnejšiu prostitútku, ktorá sa za peniaze ponúka a ochotne sa predá komukoľvek, kdekoľvek a kedykoľvek. Spomínam to, aby si študenti uvedomili všetky nástrahy, ktoré na historika čakajú i na nie najlepšiu povesť, ktorú historici v komunite vedcov majú. V poslednom čase sa však oveľa viac ako študenti zamýšľam nad zlým imidžom histórie sám a neraz ako by som sám seba presviedčal, že ešte stále to môže byť aj horšie. Ved' máme slobodu výskumu, nezvierajú nás obruče žiadnej ideológie a dnešní historici nepoznajú gulagy, koncentráky, prenasledovanie ani disent.

Prečo teda ten nedobrá pocit a pochybnosti? Príčin je viacero. Slobodu sme pochopili ako vedeckú anarchiu. Metodológia sa pre istotu ani neučí, aby nás neobmedzovala v rozlete, teória je popoluškou a koncepcne sa pohybujeme doslova vo vzducho-prázdne. Do takéhoto vyčisteného a bezbrehého priestoru, kde teoretické koncepty nepredstavujú žiadnu riečicu či lakmusový papier kvality, sa nám začal vo veľkom sťahovať celý rad diletantov, šarlatánov a amatérov v tom najhoršom zmysle slova, ktorí sa s obľubou zaoberajú dejinami a bez znalosti literatúry a prameňov, bez základného výskumu, vedeckej kritiky a interpretácie vlastne relativizujú potrebu profesionálneho univerzitného vzdelania. Je skutočne až také slabé, že v podstate ani nechýba? Ktorý prírodovedec, lekár, ekonóm zvláda svoju disciplínu bez adekvátneho vzdelania? Zažívame doslova zlatý vek celej plejády chemických inžinierov, ekonómov, lekárov, politológov, novinárov, literátov a iných odborníkov, ktorí s neuveriteľným zánietením nielenže bádajú, ale svojimi niekedy až obludnými kombináciami doslova prerábajú dejiny a ovplyvňujú nimi verejnú mienku. Žiaľ, podstatne viac ako do svojich projektových, konferenčných a zborníkových aktivít uzavretí kabinetní vedci. Nehistorikov v revíri historickej vedy je podstatne viac ako historikov medzi chemickými inžiniermi, ekonómami, lekármi, politológmi a inými odborníkmi. Keďže amatéri ovládajú čoraz viac i médiá, vplyv historikov na historické vedomie a pamäť obyvateľstva je minimálny. Keď sa z chemických inžinierov stávajú profilujúci historici, iní chemici sú zase napr. v Maďarsku prezentovaní ako reprezentanti slovenskej historiografie, keď novinári píšu historické čítanky pre školy a inžinieri sa bez potrebných jazykových a odborných znalostí pohybujú v najstarších dejinách s ľahkosťou slona v porceláne, aký obraz si vytvorí verejnosť o vedeckej disciplíne, ktorá sa takto lacno tvorí a (možno nie až tak lacno) predáva?

Ktovie, či by si takýto „odborníci“ ľahli na operačný stôl, keby im anestéziu robil stredo-vekár a skalpel chytil do rúk archeológ, ktorý nanajvýš videl ako dopadla trepanácia lebky pred tisíckami rokov. Zverili by svoje peniaze historikovi, ktorý sa celý život zaoberá obdobím, keď sa mohli investovať hrivny a najlepšiu banku tvorila podzemná skrýša? Úplne najhoršou príčinou spochybňujúcou vedeckosť histórie sú však samotní profesio-

nálni historici, ktorí sa vôbec nebránia povrchnosti, priemernosti a predajnosti. Veď predajnosť bez predchádzajúcich dvoch vlastností nemá logiku. Historici s obľubou prostituujú s každým, kto má moc a peniaze. Kedysi to boli ľudáci a komunisti, teraz nacionalisti a populisti. Neraz išlo dokonca o stále toho istého zákazníka, ktorý si len čižmy zamenil za pracovné gumáky alebo poltopánky. Neraz išlo dokonca o toho istého historika, veď robí v podstate stále to isté... Takže kto chcete, zaplaťte si polhodinku rozkoše a potom, keď vám vychladne hlava, si naraz uvedomíte, že to za tie peniaze nestálo...

Prostitúcia sa napriek tomu stáva väčším predpokladom osobného úspechu ako štúdium literatúry a prameňov alebo pokora voči dejinám. Samozrejme, nie je prostitúcia ako prostitúcia. Máme svoje zásady (aspoň nejaké): *Maďarom (sa) nedáme* či *Židom vstup zakázaný*. K najobľúbenejším deviáciám historika patrí nekrofilia, teda styk (zaberanie sa) s mŕtvolami (hlavne politickými a mravnými). Niekedy si klienti vyžadovali nielen špeciálne techniky, ale určovali dokonca i terminológiu práce obsluhy. Josef Vissarionovič nebol ani zďaleka posledným konzumentom tohto typu, aj naši súčasní politici majú slabosť pre terminologické problémy. Človek vôbec nemusí byť starý, aby si spomenul na „starých Slovákov“. Kráľovské koruny sú zase najmodnejším fetišom.

Znásilňujeme vlastné dejiny, zneužívame ich – a ide to úplne beztriestne. Nechávame sa znásilňovať za pár grošov a ešte sa pritom tvárime, ako nám to robí dobre. Ba niekedy sa z predajnosti stala rutina, ktorá nadobudla solídne vedecké mimikry, neraz vykúpené aj titulmi okolo mena. Čím viac titulov, tým skôr dospejeme k vrcholu, či k vyvrcholeniu? V podstate ide o to isté...

Keď som raz napísal článok o podiele peňazí na poľudštení historika, dnes by som hovoril skôr o podiele peňazí na poľudštení prostitúta/prostitútky. Vyvesíme teda pred ústavmi a katedrami červené lampy na znak toho, že sme tu a chceme poslúžiť každému, kto nás zaplatí? Že sme schopní uspokojiť či ukojiť každého, a to hlavne orálne (orálna história má dokonca svoju metodiku), ale ani anál nám nie je cudzí? Na ten zas máme školu priamo z Francúzska. Že sú medzi nami transvestiti, prezliekači kabátov či iného šatstva, ale aj ľudia schopní každého extrému? Že pracujeme s antikonceptiou, teda proti akejkolvek koncepcii alebo úplne bez nej? Nákazy sa nebojíme, veď správne nakazený prostitút/prostitútka môže šíriť svoju chorobu pokojne ďalej, často medzi študentmi, mladí klienti sú predsa len najvdčačnejší. A pedofília nie je očividne len sexuálnou deviáciou. Nech si zákazník vyberie a zaplatí podľa svojho vkusu: vek, národnosť, schopnosti a špecializácia sú dôležitými kritériami. Najlepší medzi nami sú šikovní mladí, s najmodernejšími technikami, ešte nenakazení rutinou a chorobami. Aj starí majú však svoje kvality, čo nevedia, to aspoň vysvetlia. A ešte sa ako správni exhibicionisti vystavíme za rečnícky pult.

Vyvesme teda lampy a prerábajme minulosť na objednávku súčasnosti. Aby sme súčasnosť mohli zdôvodniť čo najstaršou minulosťou. A do budúcnosti mohli hľadieť s hrdosťou. náš predok už k tomu nič nepovie. Jeho tisícročné utrpenie kultivujeme s pôžitkom masochistu. A tých ostatných, čo ukazujú na kráľovu nahotu, tých pošleme do zadku.

Na týchto riadkoch napísaných roku 2009 sa, žiaľ, nemusí meniť ani slovo. Pribudli nám roky i skúsenosti, ale naša cena tým vôbec nevzrástla. Predávame sa stále za menej. Za viac asi nestojíme.

Nech teda rastie aspoň naše uspokojenie z toho, ako kultivujeme najstaršie remeslo sveta. Česť je predsa pre mŕtvych a vzdelanie pre blbcov.

Text bol pôvodne uverejnený v časopise *História*, r. 9 (2009), č. 3-4, s. 2., v mierne pozmenenej podobe.